

Hana Mžourková

»Kde jsou jitra třpytná«: překlady slovinské poezie jako zdroj pro výzkum lexikální příznakovosti

objavljeno v:

Darja Pavlič (ur.): *Slovenska poezija. Obdobja 40*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2021.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-40/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2021.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

»KDE JSOU JITRA TRPYTNÁ«: PŘEKLADY SLOVINSKÉ POEZIE JAKO ZDROJ PRO VÝZKUM LEXIKÁLNÍ PŘÍZNAKOVOSTI

Hana Mžourková

Ústav pro jazyk český AV ČR, Praha
mzourkova@ujc.cas.cz

DOI:10.4312/Obdobja.40.459-468

Prispevek se ukvarja z zaznamovanostjo leksikalnih enot v prevodih slovenske poezije v češčino. Kot izhodišče za raziskavo izbranega nabora leksemov služijo prevodi del treh slovenskih pesnikov, ki jih je izdelal František Benhart. Na podlagi izsledkov, ki so bili pridobljeni z analizo češkega in slovenskega besedja, avtorica prikazuje možnosti uporabe pesniških besedil ne samo za prevodoslovne raziskave, ampak tudi pri reševanju raziskovalnih vprašanj v okviru slovaropisne obdelave in stilškega vrednotenja besedja.

poezija, prevod, leksem, zaznamovanost, slovaropisje

The paper focuses on lexical markedness in translations from Slovene poetry to the Czech language. The analysed lexemes are from three Slovene poets, who were translated by František Benhart. Based on the results of examination of the Slovene and the Czech lexical units, the author presents the use of poetry in translational research, as well as for solving problems of lexicographical processing and stylistic classification of lexemes.

poetry, translation, lexeme, markedness, lexicography

1 Úvod

Celoživotní působení Františka Benharta jakožto ambasadora česko-slovinských kulturních styků je dobře známé a vysoce ceněné. Benhart věnoval překladům ze slovinské literatury a propojování česko-slovinského literárního a širě kulturního prostoru šedesát let svého života a v tomto článku ukážeme, že jeho překladatelský opus nabízí využití i pro analýzu z hlediska translologie a srovnávací lingvistiky. Zaměříme se na překlady slovinské poezie do češtiny, konkrétně na příznakové lexikum obou jazyků a zodpovíme tyto výzkumné otázky: 1) Jaká jsou úskalí popisu lexikální příznakovosti a jakými nástroji je lze účinně řešit? 2) Jaká překladatelská řešení s ohledem na příznakovost vybraného českého a slovinského lexika volil František Benhart? 3) Jak autorský rukopis překladatele formuje výsledné dílo z hlediska příznakovosti?

V následujícím textu nejprve stručně nastíníme pojetí příznakovosti v české jazykovědě¹ a shrneme soubor jejich typů, ve slovnících označovaných stylovými

1 Primárním zdrojem pro teoretickou část naší práce jsou české studie. Alespoň v rámci poznámky uvedme, že lexikální (bez)příznakovosti se ve Slovinsku věnují např. lingvisté z Institutu Jožefa Štefana

kvalifikátory (Lišková 2016: 70). Poté uvedeme kritéria pro analýzu lexikálního materiálu, který jsme získali excerpací překladů poezie tří slovinských básníků, Tomaže Šalamuna, Aleše Debeljaka a Aleše Štegera, vydaných v 90. letech 20. stol. v překladu Františka Benharta.² Ve třetí části této studie představíme výsledky analýzy příznakových jednotek, přičemž se zaměříme na trojí druh dichotomie příznakovosti a bezpříznakovosti lexémů výchozího a cílového jazyka, tj. jazyka překladu. Zhodnocení souboru zkoumaných jednotek provedeme jednak v jejich makrostruktuře, neboť při dostatečně četném materiálu je možné provést i frekvenční analýzu a porovnat, k jakým posunům míry a typu příznakovosti v překladech Františka Benharta dochází; jednak v mikrostruktuře, při níž se zaměříme na vybrané problémy, které přinášejí užitečné informace k popisu lexikální příznakovosti jako pragmatické složky významu daného lexému.

2 Lexikální příznakovost

Příznakovost jazykového prostředku, v našem případě lexikální jednotky,³ vnímáme ve shodě s Marií Krčmovou (2017a) jako »specifickou součást významu prostředku«, jež kromě nociónálního, respektive gramatického významu nese »dodatkové informace, které vycházejí z užití v komunikaci a předurčují ho do určitého typu textů, nebo naopak limitují jeho univerzální užití.« Soudným přístupem je vymezování příznaků jazykových prostředků jako opozičních charakteristik na ose příznakovost – bezpříznakovost, neutrálnost (Filipec 1995: 40), jelikož v případě příznakového prostředku je potenciálně přítomen prostředek bezpříznakový (neutrální), k němuž mluví užití příznakového prostředku vztahuje (např. proti příznakovému *střežit* je v jazyce přítomný bezpříznakový lexém *hlídat*).

Zatímco typy příznaků (viz níže uvedený výčet jejich základních typů) jsou v dostupné odborné literatuře pojednávány víceméně shodně (srov. Lišková 2016: 69n; Filipec 1995; Krčmová 2017a), v praxi se lexikografický popis příznakových lexémů a jejich označování pomocí stylistických kvalifikátorů v určitých případech odlišuje. Příkladem může být kvalifikování stylově nižších jednotek ve *Slovníku spisovného jazyka českého* (SSJČ) a *Slovníku spisovné češtiny* (SSČ) jako ob. a hovor. (obecněčesky, hovorově), které připravovaný *Akademický slovník současné češtiny*

(Simon Krek), Filozofické fakulty Univerzity v Lublani (Andreja Žele, Vojko Gorjanc, Marko Stabej), a přirozeně autoři výkladového slovníku *Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2. izdaja* (dále SSKJ2). Z tohoto hlediska je pro nás základním textem koncepce SSKJ2 (Gliha Komac et al. 2015). Vzhledem k tomu, že slovinská lexikologie a lexikografie využívá zjištění českých badatelů a koncepce slovinských výkladových slovníků (zejm. SSKJ2) se v mnohém opírají o koncepci českých výkladových slovníků (SSČ a SSJČ), nevnímáme stávající disproporci v provenienci pramenné literatury jako limitující.

- 2 František Benhart udržoval kontakt jak s tvůrci dříve narozenými, tak s mladou generací básníků. Při překládání stále vyhledával aktuální a oceňovaná díla. Proto se v jeho překladatelském opusu objevili právě Tomáš Šalamun, Aleš Debeljak a Aleš Šteger. My jsme překlady jejich děl vybrali zejména proto, že byly vydány v rozpětí čtyř let (viz odd. 2.2) a překladatelská řešení tak neovlivnil větší časový rozestup.
- 3 Příznakovost lze sledovat i na nižších a vyšších jazykových rovinách (Krčmová 2017a), v našem textu se jim však nevěnujeme, proto jsme do analyzovaného souboru (viz odd. 3.2) nezařadili ani idiomatická spojení, ani příznakové prvky z oblastí morfolgie, signalizované např. nespisovnými koncovkami jmen, či příznakovost realizovanou v rovině slovosledu.

(ASSČ) nahrazuje kvalifikátory kolokv. a kolokv. Δ (kolokviální a kolokviální vyšší) (Lišková 2016: 69), např. u slovesa *čučet*, které SSJČ hodnotí jako obecněčeské a expresivní, ASSČ uvádí stylovou charakteristiku kolokviální a expresivní. Vzhledem k omezenému rozsahu příspěvku se těmto rozdílům v lexikografickém zpracování blíže nevěnujeme⁴ a uvádíme jen stručný přehled základních typů příznakovosti jazykových prostředků:

- a) příznakovost vzhledem k jazykovým normám:
 - ve vztahu ke standardu a substandardu: j. prostředky nespisovné, nazývané též obecněčeské, kolokviální (např. *fajn, futro, kšeft*),
 - ve vztahu k psanosti a mluvenosti: j. prostředky knižní (např. *luh, zámlka, zmar*), a hovorové, popř. kolokviální vyšší (např. *haraburdí, panelák, míň*),
 - ve vztahu k určitému funkčnímu stylu: např. j. prostředky odborné komunikace, termíny (např. *kóma, gravitace, cherubín*),
- b) příznakovost ve vztahu k postojům (citovým, hodnoticím, volním) mluvčího k předmětu sdělení: j. prostředky (adherentně i inherentně) expresivní (např. *šejdíř*), hanlivé (např. *přivandrovalec*), zhrubělé (např. *pracky*), vulgární (např. *prdelka*),
- c) příznakovost vzhledem k času: j. prostředky zastaralé, archaismy (např. *šukat*), vázané na historické reálie, historismy (např. *prétor*), popř. prostředky nové, neologismy (např. *covidový*),
- d) vzhledem k prostoru: j. prostředky regionální (vztahující se k větším územním celkům) a nářeční, dialektismy (např. *baňka*), j. prostředky vázané na určité pracovní, zájmové ap. prostředí, sociolektismy (např. *pivot*),
- e) vzhledem k frekvenci: j. prostředky řidší a řídké (např. *obsluhovatelka*).

2.1 Specifika analyzovaných textů

Předtím, než se zaměříme na vlastní kritéria výběru jednotek pro analýzu lexikální příznakovosti, je třeba uvést, že si uvědomujeme specifickou povahu zdrojových textů (básní) náležejících do sféry literární komunikace (Hoffmannová 2016: 396n.). Jsme zároveň přesvědčeni, že prostor literárního textu nerelativizuje výsledky analýzy jazykových prostředků na základě lingvistických kritérií. Nemožnost využít básnický text k lingvistické analýze by totiž znamenala nemožnost popsat jazykovou stránku básnického textu vůbec. Naopak věříme, že pro zkoumání lexikální příznakovosti z hlediska překladu je umělecký (básnický) text vhodným a výhodným médiem, jelikož umělecké texty využívají jazykové prostředky »ze všech variet a vrstev jazyka – repertoár prostředků je ve spojení s tímto stylem neomezený« (Hoffmannová 2016: 407).

4 Tvůrci ASSČ dosud zveřejnili pouze hesla s náslovím A–Č, proto v naší analýze vycházíme z úplných slovníků SSČ a SSJČ.

2.2 Kritéria pro výběr analyzovaných lexémů

Pro analýzu lexikální příznakovosti jsme zvolili překlady tří slovinských básníků. První soubor tvořily básně Tomaže Šalamuna z výboru *Stromořadí naděje* (2003),⁵ druhou část sbírka Aleše Debeljaka *Město a dítě* (1999), třetí sbírka *Protuberance* (2002) Aleše Štegera. Při excerpci analyzovaných lexémů jsme postupovali následovně: V textu překladu jsme nejprve provedli manuální výběr lexika, které české výkladové slovníky (SSJČ a SSČ) hodnotí jako příznakové, tj. opatřují je stylistickým kvalifikátorem.⁶ Doplnili jsme i menší počet českých lexémů, které slovníky jako příznakové nehodnotí, podrobnější analýza pomocí korpusových nástrojů (syn v8, SyD) a konzultování dílčích problémů s dalšími lingvisty (sedmi členy oddělení jazykové kultury ÚJČ a dvěma členy dialektologického oddělení ÚJČ) však jejich příznakovost prokázaly (vybrané příklady viz odd. 3.1). K českým lexémům jsme připojili jejich původní, slovinské protějšky. Následně jsme soubor rozšířili o jazykové jednotky, které jsou slovinským SSKJ2 hodnoceny jako příznakové, v češtině však nikoli.⁷ Vzhledem k výzkumnému záměru, jímž je popis příznakovosti v oblasti lexika, jsme pracovali s izolovanými lexémy a stranou ponechali jejich kontextové stylové hodnoty vytvářené pomocí aktualizčních postupů (Krčmová 2017b) podílejících se na realizaci estetické funkce díla.

3 Příznakové lexikum v překladech Tomaže Šalamuna, Aleše Debeljaka a Aleše Štegera

Popsaným postupem jsme získali soubor 302 lexémů.⁸ Souhrnný přehled analyzovaného materiálu přinášíme v odd. 3.2, tabulkách 2–6, konkrétní příklady lexémů jsou uvedeny v odd. 3.3.⁹ Ještě než představíme výsledky lexikální analýzy,

- 5 Excerpovány byly básně ze sbírek *Poker*, *Namen pelerine*, *Romanje za Maruško*, *Bela Itaka*. Vybrané Šalamunovy sbírky byly vydány v letech 1966–1972, jejich slovní zásoba je však souměřitelná s lexikem poezie Debeljaka a Štegera z 90. let 20. stol.
- 6 Jelikož vytvoření korpusu, který by umožňoval automatickou detekci příznakových lexémů pomocí slovníkových dat, není v dané chvíli možné (mj. proto, že SSČ není dostupný on-line jako celek a SSJČ umožňuje pouze izolované prohlížení hesel), vybírali jsme v excerpční fázi lexémy k další analýze na základě svého jazykového povědomí. Získaný soubor příznakových lexémů tedy jistě není úplný, z hlediska kvantity jde však o dostatečně reprezentativní celek.
- 7 Uvědomujeme si, že excerpce slovinského textu nemůže být v daném případě úplná, jelikož při zachycování potenciálně příznakových lexémů jsme se (oproti excerpování českého textu) nemohli řídit jazykovým povědomím rodičelo mluvčího. Daná skutečnost však podle našeho mínění získané výsledky významně nezkrsluje (na úplnost popisu neaspírujeme ani v případě českých lexémů, viz pozn. 6). Důležitým kritériem bylo především získání dostatečného množství lexika k analýze. Začlenění jednotek, které jsou příznakové ve slovínštině, a v češtině nikoli, jsme vnímali jako žádoucí a pro výzkumný záměr potřebné.
- 8 Pokud se v různých básních daných autorů překladatelské řešení opakovalo, tj. český překlad stejného slovinského lexému byl stejný (např. *lesk – trpyt*), zaznamenali jsme jej pouze jako jednu jednotku.
- 9 Podrobnější verze tabulek a soupis všech konkrétních excerpovaných dokladů podle typů stylistických kvalifikátorů (a jejich distribuce u jednotlivých autorů) dáváme pro zájemce k dispozici ve statistické příloze této studie, jež je z rozsahových důvodů dostupná elektronicky na adrese <https://tinyurl.com/statisticka-priloha>.

krátce se zaměříme na problematické případy klasifikace lexikální příznakovosti, jež bylo třeba vyřešit.

3.1 Lexikografický popis příznakovosti – vybrané problémy

Stylové hodnocení ve slovnících jsme u zásadní většiny excerpovaných českých lexémů vnímali jako odpovídající normě,¹⁰ 41 lexémů (viz pozn. 8) si však vyžádalo hlubší analýzu, neboť je dostupné výkladové slovníky buď nezachycovaly (16 lexémů, např. *řeřavice, černopálenkář, kombík*), nebo jsme předpokládali, že jejich stylová charakteristika není přesná, resp. je vzhledem k současné normě neaktuální.¹¹ Lexémy, u nichž se naše hypotéza potvrdila, uvádíme v tabulce 1. Stylová problematičnost daného souboru se týkala zejména: jazykové normy (s ohledem na jazykový standard a substandard, nebo na psanost a mluvenost), postojů mluvčího, regionálního užití, času či frekvence.

Bezpříznakový l. → příznakový l.	Změna typu příznaku
<i>polívka</i> (hov.)	<i>šukat</i> (hov. expr. → zast.)
<i>vskutku, kdožví, lid, poručit, prachšpatný, kolotat, již</i> (kniž.)	<i>dril</i> (hanl. → hov.)
<i>hledět, hoch, střevíc, špiž, slípka</i> (region.)	<i>žlutokožec</i> (říd. → hanl. zast.)
<i>nenávrat, obsluhovatelka</i> (říd.)	<i>jinačí</i> (ob. → expr.)
<i>zachycovadlo</i> (zast.)	

Tabulka 1: Přehodnocení problematické klasifikace v českých výkladových slovnících.

K úpravě stylové charakteristiky uvedené ve slovnících, popřípadě ke zjištění stylové charakteristiky lexému, který výkladové slovníky nezachycují, jsme využívali korpusové nástroje (z českých korpus KonText syn v8 a nástroj pro korpusový průzkum variant SyD,¹² ze slovinských korpus GigaFida 2.0), vyhledávač Google měl v analýze jen marginální roli. Vybrané případy jsme dále konzultovali s kolegy z odd. jazykové kultury ÚJČ či dialektologického odd. ÚJČ. Vzhledem k omezenému rozsahu našeho příspěvku podrobněji zmíníme alespoň několik příkladů analýzy konkrétních lexémů a užitých nástrojů:

- 1) Lexém *utečenec* (v překladu v pl. *utečenci/ubežniki*). SSČ hodnotí jako hanlivý. Analýza kontextů nalezených v korpusu syn v8 však u daného lexému prokázala neutrální užití bez negativně hodnotícího příznaku. Korpusový výzkum variant doložil pouze převahu synonymního lexému *uprchlík* (134 304 výskyty nad 7 901 výskyty lexému *utečenec*). Lexém jsme ohodnotili jako bezpříznakový a ze statistiky byl vyřazen.
- 2) Lexém *hoch* (v překladu v pl. *hoši/fantje*). Slovníky tento výraz hodnotí jako bezpříznakový, příznakovost však signalizuje průzkum variant SyD: v psaném

10 Adekvátnost stylového hodnocení v SSKJ2 nebyla z důvodů uvedených v pozn. 7 posuzována.

11 Pokud se příznakovost lexému neprokázala (viz *utečenec* níže), byl z daného souboru vyřazen.

12 SyD, který nabízí srovnání distribuce lexémů v psaném a mluveném jazyce, jsme využívali především pro zjišťování příznaku knižnosti.

jazyce převažuje *chlapec* 85 %, *hoch* má jen 15 %. Na základě dalších konzultací a pomocí *Českého jazykového atlasu*¹³ jsme určili u daného lexému regionální příznak, neboť označení *hoch* převažuje v severočeské a východočeské oblasti.

- 3) Lexém *žlutokožec* (sl. *rumenokožec*) starší *Příruční slovník jazyka českého* (PSJČ) hodnotí jako řídký (v ČNK syn v8 je jen 1 výskyt). Prizmatem jazykové korektnosti, analogicky podle lexému *rudokožec* (v SSJČ zastaralé dle 1. význ. lexému *rudoch*, v PSJČ expresivní), hodnotíme lexém *žlutokožec* jako hanlivý a zastaralý.
- 4) Lexém *polívka* (sl. *juha*) SSČ a SSJČ hodnotí jako bezpříznakový (oproti analogické dichotomii bezpř. *mléko* – hovor. *mlíko*). Korpusový průzkum variant SyD však ukazuje zřejmou hovorovost: v psaném jazyce převažuje *polévka* (72 %) a mluveném *polívka* (85 %).

3.2 Překladatelská řešení Františka Benharta v otázkách lexikální příznakovosti

Při třídění analyzovaného materiálu jsme se zaměřili na trojí druh dichotomie příznakovosti a bezpříznakovosti lexémů výchozího (S) a cílového (Č) jazyka, tj. jazyka překladu. Tabulky 2–4 tak zachycují situace, kdy:

- S = příznakové – Č = příznakové (daný soubor sestává z 32 různých kombinací slovníkových stylistických kvalifikátorů)
- S = bezpříznakové – Č = příznakové (8 kombinací)
- S = příznakové – Č = bezpříznakové (9 kombinací)

Stylová charakteristika S–Č	Počet dokladů
knjiž. – kniž./řidč./expr.	10, 2, 2
pog. – expr.	3
nižje pog. – ob./nář./zast./řidč.	1, 1, 1, 1
expr. – expr./kniž./hov./ob., expr./řidč./zast.	14, 10, 3, 2, 5, 1
redko – řidč./expr.	5, 2
nar. – kniž., zast./ob./expr.	1, 1, 1
slab. – hanl./hov./zhrub./expr.	2, 1, 1, 2
nizko – zhrub.	3
vulg. – vulg./hovor./expr.	3, 1
star. – kniž./expr./řidč.	1, 1, 1
ljubk. – expr.	2
Celkem	79

Tabulka 2: Slovinský lexém příznakový – český lexém příznakový.

13 <https://cja.ujc.cas.cz/e-cja/heslo/65199>

Stylová charakteristika S–Č	Počet dokladů
0 – kniž.	60
0 – řidč.	16
0 – zast.	11
0 – hanl., zast.	1
0 – hovor.	6
0 – expr.	13
0 – ob.	4
0 – reg. ¹⁴	5
Celkem	116

Tabulka 3: Slovinský lexém bezpříznakový – český lexém příznakový.

Stylová charakteristika S–Č	Počet dokladů
knjiž. – 0	22
pog. – 0	5
star. – 0	3
expr. – 0	14
neknjižno pogovorno – 0	1
nar. – 0	2
nižje pog. – 0	1
slabš. – 0	3
vulg. – 0	2
Celkem	54

Tabulka 4: Slovinský lexém příznakový – český lexém bezpříznakový.

Zvlášť byla vyčleněna nelexikalizovaná substantivní deminutiva (tabulka 5), lexémy mající vysokou produktivitu tvoření a nesoucí inherentní expresivní příznak (Děngeová 2016: 192n.; Zima 1961: 25n.), a proto je zařazujeme mezi jazykové jednotky, které se podílejí na stylu překladu, a tedy i na míře jeho příznakovosti.

	Deminutiva	Meliorativa
Ve slovinštině i v češtině	13	2
Jen v češtině	8	-
Jen ve slovinštině	3	-
Celkem	24	2

Tabulka 5: Nelexikalizovaná deminutiva.

Termíny (tabulka 6), lexémy s příznakem obecné či specializované odbornosti, jsme rovněž zpracovávali samostatně. Jejich výskyt v analyzovaných básních, textech

14 Kvalifikátor regionálně SSČ a SSJČ neuzívají, takto jsme na základě hlubší analýzy klasifikovali oblastní výrazy, viz tabulka 1.

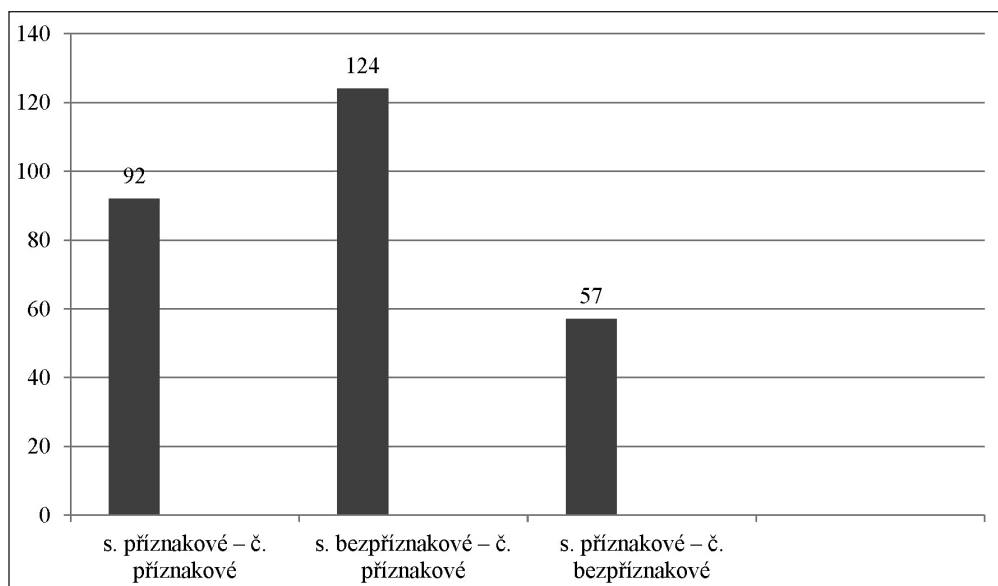
stylu esteticky sdělného, je vzhledem k typu textu spíše doplňkovým souborem a vzhledem k množství se pro téma lexikální příznakovosti nepotvrdil jako relevantní.

Termíny	Ve slovinštině i v češtině	Jen ve slovinštině	Jen v češtině
Celkem	14	7	7

Tabulka 6: Termíny.

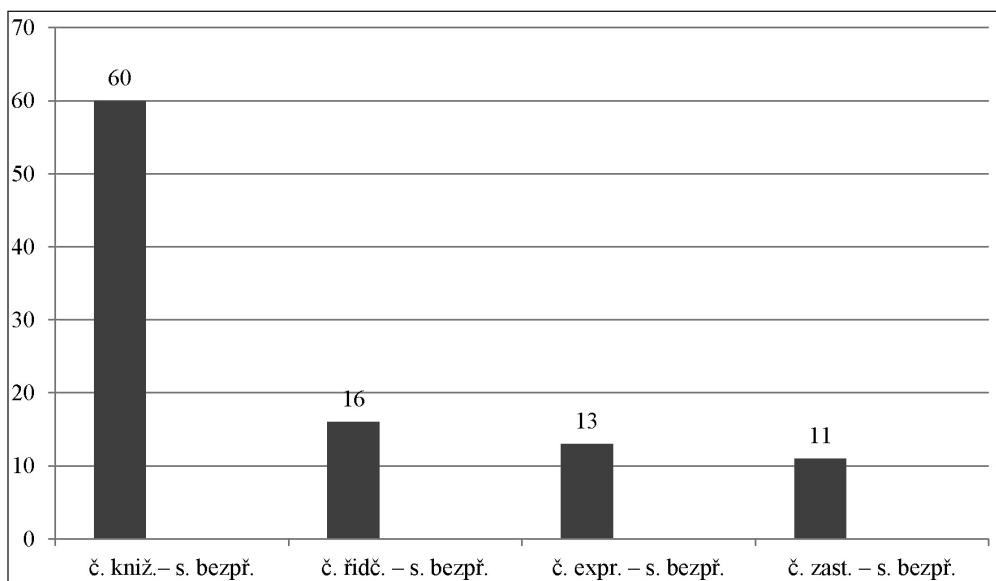
3.3 Autorský rukopis Františka Benharta z hlediska lexikální příznakovosti

Jak autorský rukopis Františka Benharta formuje překládaná díla z hlediska příznakovosti? Frekvenční analýza zkoumaných lexémů (viz odd. 3.2) ukázala, že překladatelova řešení iniciovala pohyb směrem k výraznější příznakovosti českého textu (viz graf 1).

Graf 1: Příznakové lexikum ve slovinštině a jejich překladech.

Příznakovost se nejvýrazněji realizovala v oblasti psanosti–mluvenosti v podobě knižních výrazů (viz graf 2). Uveďme alespoň několik příkladů ze souboru 60 slovinštině stylisticky neutrálních lexémů, pro něž překladatel zvolil české knižní ekvivalenty: *pogledati* – *pohledět*, *lesk* – *třpyt*, *sinji* – *blankytný*, *lep* – *sličný*, *slutnja* – *tucha*, *plemenit* – *nyvý*, *seme* – *símě*, *prav* – *věru*. Méně časté byly posuny v oblasti frekvence (řidší lexémy), např. *ugibati* – *uhadovat*, *prekriti* – *pozakrýt*, *postojú* (expresivní l.), např. *drugače* – *jinačí*, *smrdeči* – *smrdutý*, a času (zastaralé l.), např. *repatica* – *vlasatice*, *komaj* – *z posledka*.

Graf 2: Nárůst příznakových lexémů s ohledem na jejich typ.

4 Závěrem

Ve třetím oddíle jsme popsali bohatou škálu typů lexikální příznakovosti ve vybraných překladech a pomocí frekvenční analýzy ukázali pohyb lexika na ose (bez)příznakovosti, který překladatelský rukopis Františka Benharta inicioval. Přestože jsme se během analýzy striktně drželi lingvistických kritérií, nelze získané výsledky komentovat bez přihlídnutí k věcným souvislostem, které překladatelovu volbu jazykových prostředků bezpochyby podmiňovaly a jež se následně projevíly ve zvolené míře a typu lexikální příznakovosti, tj. v tendenci posouvat bezpříznakové lexikum do knižní roviny (např. *umirati – zmírat, ohišje – schrána* ap.). Prvním faktorem bude jistě věk překladatele. V době vydání analyzovaných děl bylo Františku Benhartovi takřka sedmdesát let, nelze tedy vyloučit jistý generační vliv na výběr jazykových prostředků. Dalším faktorem, který není možné z naší analýzy zcela vyjmout, byť jsme jeho roli omezili na rovinu lexikální, je estetická funkce básnických děl. Zejména ve sbírce *Město a dítě*, jež má formu klasického sonetu s vnitřními rýmy, byla překladatelova volba lexikálních prostředků na určitých místech podřízena rytmu a hláskové instrumentalizaci básně (za všechny případy, které by si zasloužily samostatnou studii, uveďme alespoň následující, rytmem motivované j. prostředky knižní: *nevíme dosti – malo vemo; jako kdys – kot nekoč*).

Na úplný závěr doplníme, že důvodem pro volbu tématu této studie byla očekávaná široká škála možného využití básnických textů pro lexikální a komparační analýzu. Nepředpokládali jsme však, že v Benhartových překladech máme k dispozici tak mimořádně bohatý zdroj výzkumných dat, jež jsme v zadaném rozsahu mohli představit jen omezeně. Téma příznakovosti v Benhartových překladech by totiž bylo záhodno

v rámci komparativní lingvistiky a translatologie dále rozvíjet a rozšiřovat, nejlépe prostřednictvím spolupráce se slovinskými badateli, kteří by danou problematiku rozšířili např. o zhodnocení zpracování stylové charakteristiky ve slovinských výkladových slovnících.

Literatura

- Akademický slovník současné češtiny*. <https://slovníkcestiny.cz/> (citováno 8. 7. 2021)
- Český jazykový atlas*. <https://cja.ujc.cas.cz/e-cja/> (citováno 8. 7. 2021)
- Český národní korpus: syn verze 8, SyD*. <https://www.korpus.cz.> (citováno 8. 7. 2021)
- DEBELJAK, Aleš, 1996: *Mesto in otrok*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- DEBELJAK, Aleš, 1999: *Město a dítě*. Praha: Mladá fronta.
- DĚNGEOVÁ, Zuzana, 2016: Deminutiva. Pavla Kochová, Zdeňka Opavská (eds.): *Kapitoly z koncepce Akademického slovníku současné češtiny*. Praha: Ústav pro jazyk český. 191–193.
- FILIPEC, Josef, 1995: Teorie a praxe jednojazyčného slovníku výkladového. František Čermák, Renata Blatná (eds.): *Manuál lexikografie*. Praha: H&H. 16–49.
- FILIPEC, Josef, DANEŠ, František, MACHAČ, Jaroslav, MEJSTRÍK, Vladimír, 2005: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, 4. vydání*. Praha: Academia.
- Gigafida 2.0: Korpus písní standardne slovenštiny*. <https://viri.cjvt.si/gigafida/> (citováno 8. 7. 2021)
- GLIHA KOMAC, Nataša et al., 2015: *Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. https://fran.si/179/novi-slovar-slovenskega-knjižnega-jezika/datoteke/Potrjeni_koncept_NoviSSKJ.pdf
- HOFFMANNOVÁ, Jana, 2016: Sféra literární komunikace. Jana Hoffmannová a kol.: *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia. 396–492.
- LIŠKOVÁ, Michaela, 2016: Stylistická charakteristika. Pavla Kochová, Zdeňka Opavská (eds.): *Kapitoly z koncepce Akademického slovníku současné češtiny*. Praha: Ústav pro jazyk český. 69–75.
- KRČMOVÁ, Marie, 2017a: Příznakovost jazykových prostředků. Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.): *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN. 1514–1516.
- KRČMOVÁ, Marie, 2017b: Aktualizace. Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.): *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN. 69–70.
- Příruční slovník jazyka českého*. <https://bara.ujc.cas.cz/psjc/> (citováno 8. 7. 2021)
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja. <https://fran.si> (citováno 20. 4. 2021)
- Slovník spisovného jazyka českého*. <https://ssjc.ujc.cas.cz/> (citováno 8. 7. 2021)
- ŠALAMUN, Tomaž, 1968: *Namen pelerine*. Ljubljana: samozaložba.
- ŠALAMUN, Tomaž, 1971: *Romanje za Maruško*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- ŠALAMUN, Tomaž, 1972: *Bela Itaka*. Ljubljana: DZS.
- ŠALAMUN, Tomaž, 1989: *Poker*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- ŠALAMUN, Tomaž, 2003: *Stromořadí naděje*. Praha: H&H. 7–52.
- ŠTEGER, Aleš, 2003a: *Protuberancije*. Ljubljana: Študentska založba.
- ŠTEGER, Aleš, 2003b: *Protuberance*. Bratislava: Drewo a srd.
- ZIMA, Jaroslav, 1961: *Expresivita slova v současné češtině*. Praha: Nakladatelství ČSAV.

Publikace vznikla s podporou dlouhodobého koncepčního rozvoje Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO: 68378092.